

Prof. Dr. Salih Akdemir (1950-2014) Hocamızın Ardından

MEHMET AKİF KOÇ

Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi

Mehmet.A.Koc@divinity.ankara.edu.tr

Rahmetli Salih Akdemir Bey'in vefatının hemen akabinde yazmak istemedim. Ölüm hüzün veren, insanı derinden sarsan, ziyadesiyle duygusallaştırıcı etkili bir olay. Salih Bey gibi bir akademisyeni sadece duygusu yoğun cümlelerin arkasına hapsetmek doğru olmazdı. Bu, ondan bahsederken duygularımın tamamen bağımsız hareket edebileceğim anlamına katıyen gelmez. Ayrıca burada abartılı bir akılcılığın gerekli/mümkün olduğuna da inanmıyorum zaten. Neticede çeyrek asra bâliğ bir tanışıklık söz konusuydu. Sadece, bekleyerek vefat olayının kasvetli çehresinden uzaklaşmak, ölümünün yarattığı hissiyatı akılla dengelemek, gıyabında yeniden düşünmek, Wikipedi'de bulamayacağınız yönlerini, olduğu gibi, yaşanmışlıklar üzerinden anlatmak istedim.

Salih Bey ile ilk defa 1989 yılında karşılaştım. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ikinci sınıf öğrencisiyken Suudi Arabistan'dan araştırmalarını tamamlayarak sakal bırakmış halde dönen, Yardımcı Doçent Doktor Salih Akdemir tefsir dersimizin hocasıydı. Ne yalan söyleyeyim, daha önce hiç kimsede görmediğim kadar rahat tavırları ve 'radikal İslamcı' hissi veren cümleleri beni tedirgin etmişti. Hele dersin tamamını Arapça işleyeceğini söylemesi ve çok çalışmamız gerektiğini üzerine basarak tekrar tekrar dile getirmesi beni ve arkadaşlarımı açıkça korkutmuştu. Ancak bu rahatsız edici hal uzun sürmedi. Birkaç ders sonra nev'i şahsına münhasır bir 'hümanist' ile karşı karşıya kaldığımız konusunda sınıf ittifak etti. Arapça ders hiçbir zaman yapılmadı. Hatta bu konu bir daha gündeme hiç gelmedi.

Lisans dönemimden hatırladığım bir diğer olay da şudur: Üçüncü sınıfa geçtiğim 1990 yılının yaz aylarında İslami ilimler alanında İngilizce kitap okumaya yoğunlaşmıştım. Montgomery Watt'ın *Bell's Introduction to the Qur'an* isimli kitabını okumak istedim. Kütüphane'de olmayan bu kitabın fotokopisinin Salih Bey'de olduğu haberini aldım. Odasına gittim. Çok

meşguldü. Hiç beklemeden, fotokopisini çekerek geri vermek üzere kitabı istedim. Bunun üzerine şöyle cevap verdi: “Geçen yaz bir öğrenci hemen getirmek üzere bir kitabımı aldı. Kitabı altı ay sonra getirdi. Sen çok efendi bir gence benziyorsun. Ancak o da çok efendi birine benziyordu.” Üzüldüğümü görünce hemen kitabın fotokopisini raftan alarak bana verdi. Ben de geri getireceğim tarihi söyleyerek odadan ayrıldım.

Onunla geçen yirmi beş senenin en ilginç olayı ise asistanlık görevime başladığım günlere tekabül etmektedir. 1992 yılında lisans mezuniyetimi müteakip fakültemde tefsir alanında yüksek lisans eğitimine başlamıştım. Birkaç ay sonra Tefsir Anabilim Dalı’nda asistanlık kadrosu ilan edildi. Ben de başvurduğum. Sonuçta asistan olarak fakülteye intisap imkânı doğdu. İşte tam bu günlerde Salih Bey beni odasına çağırdı. Ve aramızda şu konuşma gerçekleşti:

Salih Bey: “Görevi kabul etme! Başlama tebligatını tesellüm etme!”

Ben: “Hocam çok şaşırdım. Neden göreve başlamamı istemiyorsunuz?”

Salih Bey: “Seni tanımıyorum. Sadece bunun için istemiyorum.”

Ben: “Hocam ben birkaç senedir Tefsir Anabilim Dalı Başkanı İsmail Cerrahoğlu Bey ile birlikte kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Hocam beni iyi tanıyor... Ayrıca size bir soru sormak istiyorum: Ben tefsir asistanı olmaya İmam Hatip Lisesi’nde okurken lise birinci sınıfta karar verdim. O günden sonra sadece bunun için çalıştım. Üniversite sınavında ilk tercihim Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi idi. Ben mezun olduktan hemen sonra tefsirde asistanlık kadrosu ilan edildi. Herkesle birlikte müracaat ettim. Sınavların sonucunda başarılı oldum ve Tefsir Anabilim Dalı kadro için üniversiteye beni teklif etti. Şimdi idealimde olan mesleğe başlamak üzereyim. Siz benim yerimde olsaydınız ne yapardınız?”

Salih Bey (hiç tereddüt etmeden): “Aynen senin yaptığını yapardım.”

Ben: “O halde şimdi ne olacak Hocam?”

Salih Bey: “Ben senin bu göreve başlamaman için çalışacağım. Sen de göreve başlamak için çalışacaksın. Kim güçlüyse onun dediği olacak!”

İlk bakışta çok rahatsız edici gibi duran bu olay Salih Bey’in baskın karakterine ilişkin bir özelliğini ele vermektedir: Salih Bey son derece şeffaf bir insandı. Hiçbir zaman içinden düşünmezdi. Hangi ortamda bulunursa bulunsun, hangi konudaki görüşünü öğrenmek isterseniz isteyin, bunu ona sormanız yeterliydi. Hatta sormanıza gerek bile yoktu. Daha önceleri doçentlik raporları gizli tutulur, sınav jürisinde yer alan hocaların değerlendirmelerini aday bilemezdi. Olumsuz rapor veren hocanın kimliği de

gizli kalabilirdi. Ancak Salih Bey bu konunun gizli kalmasına izin vermezdi. Ankara İlahiyat'ta doçentlik sözlü sınavına giren adaylardan olumsuz görüş bildirdiklerini sınav salonuna girmeden yakalayarak “Kimsenin dedikodusunu yapma, olumsuz rapor veren bendim” dediğine pek çok defa şahit olmuşuzdur. Yine, yukarıda bahsettiğim, fakülteye intisap sürecinde yaşadığımız tatsız/ilginç olayın ilişkilerimize hiçbir etkisi olmadı. Hatta fakültede en fazla sevdiği insanlardan birisinin ben olduğumu sayamayacağım kadar tekrar etti yüzüme karşı.

1987'de üniversite öğrencilerinin üniversiteye başörtüleriyle giremeyeceklerine karar verildiğinde fakültemizde öğrenci boykotu başlatılmış. Boykot sırasında öğrencilere açıkça destek verebilen birkaç hocadan birisi de Salih Bey olmuş. Hatta bu sebeple, üniversite rektörüyle arasında ilginç bir diyalog yaşanmış. Dönemin rektörü, Salih Bey'e hitaben tehdit anlamı taşıyan bir üslupla “Geçimini pazarda limon satarak da karşılayabilirsin” deyince Salih Bey aynı üslupla “Devlet bana yatırım yaptı. Bana Fransa'da doktora yapma imkânı verdi, para harcadı. Benim milletime bir borcum var, mecburi hizmetim var. Ben üniversite hocasıyım” cevabını vermiş.

28 Şubat 1997 sürecinde aynı sorun tekrar yaşandığında Salih Bey bu sefer yasağın zihniyetin çok daha ısrarcı ve ‘gaddar’ davrandığını görerek öğrencilerin ciddi mağduriyetler yaşamaması yönünde tutum takındı. Fakülte girişindeki güvenlik elemanlarının rektörlükten aldıkları talimatlarla başörtülü öğrencilere saldırmalarına engel olmak için çok çaba harcadığının canlı şahidiyim. Güvenlik elemanlarını öğrencilerimizle karşı karşıya getirmemek için elinden ne geliyorsa yapmıştı.

Yüksek lisans tezimi İsmail Cerrahoğlu Hocamın danışmanlığında tamamladıktan sonra Hocam yaş haddinden emekliye ayrılmıştı. Doktora derslerini alıp tez tespit aşamasına geldiğimde danışman olarak Salih Bey'i tercih etmek istedim. Konuyu görüşmek üzere odasına gittim. Sonra aramızda şu konuşma geçti:

Ben: “Hocam müsaade ederseniz sizinle çalışmak istiyorum.”

Salih Bey: “Ne çalışmak istiyorsun?”

Ben: “Hocam, İmam Hatip Lisesi'nden beri *ricāl* ilmine bir düşkünlüğüm var. Ayrıca tefsir rivayetleri konusunda tahkik çalışmaları dışında İslam dünyasında pek bir şey yapılmamış. İlginç bir biçimde oryantalistler bu alana çok emek veriyorlar. Eṭ-Ṭaberī tefsirinden başka ilk üç asırdan günümüze ulaşan yegâne tefsir ansiklopedisi İbn Ebī Ḥātim'in

tefsiri. Ben bu tefsirin rivayetlerini özellikle de *isnād* kısımlarını çalışmak istiyorum.”

Salih Bey: “Bak şimdi, ben bu *isnād*lardaki insanların pek çoğunun yaşadığına bile inanmıyorum, biliyorsun! Sen şöyle daha çekici, hermeneutik-semantik gibi bir konu seçsen olmaz mı?”

Ben: “Hocam ben bu alanda faydalı bir araştırma hazırlayabileceğime inanıyorum.”

Salih Bey: “Bak şimdi, danışman olarak gereksiz sorun çıkarmayacağımı da biliyorsun. Bu çok önemlidir. Hasta bir danışman insanı hasta eder. Yalnız bir şartım var: Ben bu *isnād* işlerinden hiç anlamam. Tez bittiğinde titiz ve sahasına hâkim bir hadisçinin tezini okumasını isterim. Teknik bir yanlışlık olmasın tezinde.”

Ben: “Oldu Hocam.”

Salih Bey her zaman, Tefsir ilmi içinde orijinal olduğuna inandığı bir alan tespit ederek kendi gündemini belirlemiştir. Bu alanlar çoğunlukla birbirinden bağımsız olduğu için de çalışmaları çok dağınık bir görüntü vermiştir.

Son on beş yıldır ise onu heyecanlandıran alan hiç şüphesiz Sâmi dillerin yardımıyla Kur’an’ı anlama çabasıydı. Konuyu kendisiyle defalarca tartıştığını hatırlıyorum. Bu dilleri kullanarak Kur’an’ı ‘doğru’ anlama faaliyetinin ikna edici bir yöntemi bulunmadığını söylediğimde konuyla ilgili bir usul kitabı yazacağını belirtirdi. Kur’an’da yer alan kelimelerin Arapça ile aynı dil ailesinden gelen dillerdeki kök anlamlarının değerlendirilmesinde anlaşılamazdık. Kelimenin İbranice ya da Süryanice’deki yüzlerce hatta binlerce yıl önce kullanılan anlamlarının tespiti şüphesiz ki önemli bir ilmî faaliyet gerektiriyordu. Böylece, Kur’an’ın ne kadar kökleşmiş ve klasikleşmiş kelimeler kullandığı ortaya çıkıyordu. Ancak burada Salih Bey’e yönelttiğim itiraz şu idi: Kur’an’da yer alan kelimeleri vahiy sürecinin doğrudan muhatapları hangi anlamda kullanıyorlarsa Cenab-ı Hakk o anlamda kullanmış olmalıdır. Aksi halde anlama gerçekleşemezdi. Bizim için bu doğru anlamı yakalamanın en makul/mümkün yolu da Sâmi dillerden değil, tefsir rivayetlerinden geçmektedir.

Salih Bey’in bir çeşit temizlik takıntısı, özellikle de ıslak bir nesneye dokunamama obsesyonu vardı. Odası dağınık olabilir, masası ve kitapları tozlanabilirdi. Ancak yere düşen tükenmez kalem hem de sünnete uygun olsun diye üç kez yıkamamı istediğini hatırlıyorum. Abdest alması kendisi

için tam bir işkenceydi. Çok uzun sürerdi. Bu durumu, bir keresinde, “Hocanın, gördüğün gibi ciddi sorunları var” itirafıyla aktarmıştı. Fransa’da doktora yaparken yaşadığı bir olayı şöyle anlatmıştı:

“Said (Yazıcıoğlu) Fransız yaşlı bir bayanın evinin bir odasını kiralamıştı. Daha sonra daha iyi bir yer buldu. Onun ayrıldığı odayı ben kiralamak istedim. Hiç zor olmadı. Çünkü ev sahibi Said’den çok memnundu. Said çok düzenli, tertipli bir insandır. Tabi ben tamamen farklı biriyim. Evin banyosu ortak kullanılıyor. Ben abdest almaya giriyorum. Her taraf ıslanıyor. Uzun süre çıkamıyorum. Yaşlı bayan bundan tabii ki rahatsız oluyordu. Kibar bir insandı. Bir şey de söyleyemiyordu. Bir keresinde sadece ‘Said gibi birisi bulunmaz’ diyebilirdi.”

Yenilikçi görüntüsünün arkasında hiç tahmin edilemeyen hassasiyetleri olduğunu pek çok insan bilmez. Salih Bey, maaşının tamamını her ayın on beşinde alırdı. Neden biliyor musunuz? Maaşı bankada fazladan bir gün kalmamalı; kendisine bir getirisi olmasa bile faiz müessesesi tarafından kullanılmamalıydı. Bunu dinî bir sorumluluk olarak görürdü. Onunla yaşadığımız bir kurban vekaleti konusu var ki ilginç bir olaydır: 1990’lı yıllardı. Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı bir Kur’an kursunda hafız yetiştiren rahmetli validem henüz emekli olmamıştı. Kursun ihtiyaçları için önderlik yapan bir velinin kontrolünde kurs adına kurban toplanıyordu. Salih Bey de bu durumdan haberdar olmuştu. Hiç unutmuyorum. Odama geldi. Hal hatır konuşmalarından sonra cebinden parasını çıkardı, saydı ve bana uzattı. Ben de parayı anneme vermek üzere alıp cüzdanıma koymak istedim. Bunun üzerine aramızda şunlar geçti:

Salih Bey: “Kurban vekaletimi ve parasını aldın kabul ettin mi?”

Ben: “Evet aldım kabul ettim, Hocam.”

Salih Bey: “Şimdi parayı bana verir misin?”

Ben: “Tabii ki Hocam buyurun.”

Salih Bey: “Bazı fakihler bu işlemin üç kere tekrar edilmesini daha doğru bulurlar. Biz de öyle yapalım!”

Öyle de yaptık.

Salih Bey konuşurken kendisini iyi ifade edemezdi. Sanki bir konu hakkında konuşurken başka bir konuyu daha düşünüyor gibi bir görüntü verirdi. Bir düşüncesini dile getirirken kurduğu cümlenin daha yüklemine söylemeden başka bir düşünceye intikal ederdi. Böylece dinleyenleri tarafından anlaşılması gayet güçleşirdi. Onun hakkında kesin olarak söylenmesi gereken şey oldukça çalışkan olduğudur. Cumartesi-Pazar

günleri dâhil onu fakültede bulabilirdiniz. Fakültenin resmî müfredatı dışında birçok çalışma grubu vardı. Bu gruplarda birçok öğrencinin yanı sıra hemen her meslekten insan bulunabilirdi. Bu gruplarla felsefeden, Çince'ye kadar çok farklı alanlarda çalışmalar yürütmüştü.

Bu kadar çalışkan olmasına rağmen ses getiren eserler kaleme alamamasını bir zaafına bağlıyorum: Akademik sabrı yoktu. Ele aldığı bir konuyu çok çabuk hallettiğini düşünür, hemen başka bir alana geçerd. Hemen her alana ait literatürün baş döndürücü bir keyfiyet kazandığı günümüzde küçücük bir alanda dahi adamakıllı bir çalışma yapabilmek için yıllarca çalışmak gerektiği düşünülürse, ne demek istediğim daha rahat anlaşılabilir. Salih Bey, eğer sabır göstererek küçücük bir alanda yıllarca çalışabilseydi, literatüre geçebilecek eserler ortaya koyabilirdi. Bu düşüncemi kendisiyle de paylaşmışım. Salih Bey'in, yabancı diller konusunda, özellikle de yabancı bir dildeki cümlenin Türkçe karşılığını bulma konusunda bir kabiliyeti vardı. Çevirisini yaptığı cümlenin esas anlamı dışındaki, söz gelimi, estetik özelliklerini de Türkçe'ye kazandırabiliyordu.

Salih Bey, iki doktoralıydı. Birincisini yetmişli yıllarda Paris'te İslam hukuku alanında, ikincisini de doksanlı yılların hemen başında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tefsir alanında yapmıştı. Suudi Arabistan'da bulunduğu sırada tefsir hocası olarak tefsir alanında doktorasının bulunmayışı ona sorun yaşatmıştı. Aynı sorunu tekrar yaşamamak ve meseleyi kökünden halletmek için ikinci bir tez hazırlamıştı.

Salih Bey, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tefsir kürsüsü hocalığı yapan akademisyenler arasında Süleyman Ateş'ten sonra Kur'an meali hazırlayan tek hocamızdır. Meali incelenirse, Sâmi diller konusundaki düşüncelerinin ve hümanist yaklaşımlarının yansımaları görülebilir. Kur'an mealini bana hediye ettiğinde, mealde bana da teşekkür ettiğini söyledi. Şaşırılmışım. Çünkü yaptığı meale hiçbir katkı olmamıştı. Daha sonra el-A'râf suresinin 31. ayetinin mealini hazırlarken tefsir rivayetlerinden hareketle kendisine ışık tuttuğumu söyledi. Ben de konuyu hatırladım. Aslında tesadüfen/ayaküstü konuştuğumuz bir şeydi ve kesinlikle dipnotta teşekkürü hak edecek bir katkı değildi. Bu tutumu, Salih Bey'in başka bir yönünü ele veriyordu. Salih Bey zihin dünyasında tanımladığı şekliyle kul hakkından çok korkardı. Öyle ki 13-14 sene asistanlık kadrosunda kalmış olmama rağmen sadece iki saat onun yerine derse girdim. Bu iki saate de Japonya'da olacağı için girmemi istemişti. Japonya'dan döndükten sonra muhtelif zamanlarda, sayamayacağım kadar teşekkür etti.

Salih Bey, ‘kolay’ bir insan değildi. Onunla konuşurken dikkat etmeniz gereken subjektif hassasiyetleri vardı. Üstelik bu hassasiyetleri belirlemek kolay olmuyordu. Böylece onu farkında olmadan sinirlendirebiliyordunuz. Çabucak sinirlenebilir ve aynı hızla sakinleşebilirdi. En güzel yanı ise onu sinirlendiren sözlerinize imada bulunarak “Sözümü geri aldım, ben söylemedim” gibi bir cümlele her şeyi bir anda değiştiriverirdi. Anında, gergin dakikaların öncesine geçer, hiçbir şey olmamış gibi hayata devam ederdi. O kadar ki bu tutum değişikliğini bilgisayar ortamındaki ‘delete’ komutunun verdiği etkiye benzetmek kesinlikle mübalağa sayılmaz. Bütün bunlardan kolaylıkla anlaşılacağı üzere o katiben kin tutmayan bir insandı.

Yanlış anlaşılacak için burada, protokol ya da hiyerarşi karşısındaki kayıtsızlığına temas etmek istiyorum. Anlamsız yere yüceltiği için toplumu geren, tedirgin eden bu iki kavram ve etraflarında şekillenen davranış modellerinin onun dünyasında yeri yoktu. Hatta bence bu kayıtsızlığı ifrat noktasına kadar götürebiliyordu. Kendisi ile iletişim halindeki insanlardan bu iki kavramın mucibince amel etmeleri gibi bir beklentisi hiç olmadı. Anlam veremediğim bir iki istisna dışında kendisi de konuşurken ya da davranırken bu iki kavramı hiç kaale almadı. Bu açıklamaları okuyanların “O halde ikili ilişkilerde ne tür bir hassasiyeti vardı kardeşim?” dediğini duyar gibi oluyorum. Ama yukarıda da değindiğim gibi bunu belirlemek hiç de kolay değildi. Belki de bu yüzden, şu anda bir örnek bile hatırlamıyorum. Sadece, içimden ‘efen püften’ şeylerdi demek geliyor.

Salih Bey’in içinde sürekli bir çocuk saklıydı. Sevindiğinde de kızdığına da bir çocuk saflığı ve temizliği ile sevinir ve kızardı. Hiçbir zaman da bunu gizlemezdi. İlk defa bilgisayar edindiği ve klavyenin tuşlarına dokunmaya başladığı günü keşke bir videoyla kayıt altına alabilseydim ve şimdi okura seyrettirebilseydim. Böylece, bir çocuğun çok istediği bir oyuncakı elde ettikten sonraki coşkusunu, heyecanını ve hayranlığını Salih Bey’in yüzünde görebilirdiniz. Vefat ettiği güne kadar da içindeki o çocuğu hep muhafaza edebilmişti.

Cenab-ı Hak rahmet eylesin.